

La rue Ramban – acronyme de Na’hmanide – à Jérusalem.

Ecologisme rabbinique

Préserver le monde

L’homme a-t-il été créé pour préserver ou pour transformer le monde ? Deux écoles de pensée juive s’affrontent sur cette question.

Nous présentons ici la position – écologique avant l’heure – de Nahmanide. Le Maharal de Prague en revanche défendra l’idée que l’homme peut modifier le monde à sa guise.

ספר ויקרא פרק יט'

אֶת-חֻקְתִּי, תִּשְׁמְרוּ--בְּהַמְתְּךָ לֹא-תִרְבִּיעַ כְּלָאִים, שֶׁדָּךְ לֹא-תִזְרַע כְּלָאִים; וּבְגֹד כְּלָאִים שֶׁעָטַנְךָ, לֹא יַעֲלֶה עָלֶיךָ

פירוש הרמב"ן

והטעם בכלאים, כי השם ברא המינים בעולם, בכל בעלי הנפשות בצמחים ובבעלי נפש התנועה, ונתן בהם כח התולדה שיתקיימו המינים בהם לעד כל זמן שירצה הוא יתברך בקיום העולם. וצוה בכחם שיוציאו למיניהם ולא ישתנו לעד לעולם, שנאמר בכולם "למינהו" (בראשית א), והוא סיבת המשכב שנרביע בהמות זו עם זו לקיום המינין כאשר יבואו האנשים על הנשים לפריה ורביה. והמרכיב שני מינין, משנה ומכחיש במעשה בראשית, כאילו יחשוב שלא השלים הקדוש ברוך הוא בעולמו כל הצורך ויחפוץ הוא לעזור בבריאתו של עולם להוסיף בו בריות. והמינים בבעלי חיים לא יולידו מין משאינו מינו, וגם הקרובים בטבע שיולדו מהם כגון הפרדים יכרת זרעם כי הם לא יולידו. והנה מצד שני הדברים האלה, פעולת ההרכבה במינים דבר נמאס ובטל:

[...]

ממה שאמרו בבראשית רבה (י ו), אמר רבי סימון אין לך כל עשב ועשב מלמטה שאין לו מזל ברקיע ומכה אותו ואומר לו גדל, הדא הוא דכתיב (איוב לח לג) הידעת חקות שמים אם תשים משטרו בארץ. והנה המרכיב כלאים או זורען בכדי שינקו זה מזה מבטל חקות שמים, ולכך אמר בהם את חקותי תשמורו, כי הם חקות שמים, וכך אמר רבי חנינא משום רבי פנחס משום חקים שחקקתי בהם את עולמי (ירושלמי כלאים פ"א ה"ז):

וכבר כתבתי בסדר בראשית (א יא) שהצמחים כולם יסודותם בעליונים ומשם צוה להם השם את הברכה חיים עד העולם, והנה המערב כלאים מכחיש ומערב מעשה בראשית:

Lévitique Chapitre 19

¹⁹ Observez mes décrets: n'accouple point tes bêtes d'espèce différente, ne sème point dans ton champ des graines hétérogènes et qu'un vêtement composé d'espèces hétérogènes ne couvre point ton corps.

Commentaire de Na'hmanide

Voici la raison de l'interdiction des mélanges hétérogènes: Le Nom a créé les espèces dans le monde, parmi tous les êtres doués de vie, à la fois parmi les végétaux et parmi les êtres doués de mouvement. Et Il les a dotés de la faculté reproductive afin que les espèces se perpétuent indéfiniment grâce à eux, tant que Dieu désire le maintien du monde. Et Il a ordonné à leurs facultés qu'elles produisent selon leur espèce sans la modifier à tout jamais, comme en témoigne l'Écriture [dans l'œuvre de la Genèse], puisqu'il est dit à propos de toutes les espèces [que chacune doit engendrer] "selon son espèce". telle est la cause qui pousse les animaux à s'accoupler pour le maintien de l'espèce, lorsque les mâles se joignent aux femelles pour procréer. Mais celui qui accouple deux espèces différentes modifie et dénie l'ordre de la création, comme s'il pensait que le monde créé par Dieu était incomplet, et qu'il désirait assister le Créateur dans son œuvre en ajoutant des créatures. Or, les espèces animales différentes ne sont pas fécondes entre elles, et même celles qui sont suffisamment proches par leur nature pour être interfécondes, telles les mules, la possibilité d'une perpétuation leur est refusée puisque leur produits sont stériles. De ces deux points de vue, l'accouplement d'espèces hétérogènes est une œuvre indigne et vaine [...]

Certains de nos compagnons ajoutent une autre raison à l'interdiction des mélanges hétérogènes, à savoir de ne pas mélanger des puissances qui font croître les plantes en les faisant tirer leur force l'une de l'autre, d'après ce que dirent nos maîtres dans le Midrach Beréchet Raba (10, 6): Rabi Simon dit: Il n'existe pas un brin d'herbe en bas qui n'ait un astre au firmament, qui le frappe et lui ordonne: Pousse! Comme il est écrit: "Connais-tu les décrets du ciel lorsque tu considères sa vigilance sur la terre" (Job 38, 33). Ainsi, celui qui greffe des mélanges hétérogènes ou les sème afin qu'ils tirent leur force l'une de l'autre, abolit la législation céleste. C'est pourquoi il est dit à leur propos: "Vous garderez mes décrets", car il s'agit des décrets de la législation céleste. C'est aussi ce que déclare Rabi Hanina au nom de Rabi Pin'has: à cause des décrets avec lesquels j'ai institué les lois de mon monde (Talmud Jérusalem, Kilaïm, 1, 7). J'ai d'ailleurs déjà expliqué dans la section consacrée à l'œuvre de la Genèse (cf. Genèse 1, 11) que toutes les plantes trouvent leur fondement dans les êtres supérieurs, et c'est à partir d'eux que le Nom "a ordonné la bénédiction de vie pour toujours" (Psaumes 133, 3). Ainsi, celui qui mélange des espèces hétérogènes récuse et mélange l'œuvre de la Genèse.

מהר"ל ספר באר הגולה באר השישי פרק יא'

וביאור ענין זה, כי מה שלא גמרו - לחסרון העלול, וזה מורה על שהוא יתברך יחיד בעולם, ולפיכך אי אפשר שיהיה פעולתו - שהוא העלול אשר יבא ממנו - שלם בשלימות הגמור. כי אם היה דבר זה, שהיה שלם בלי חסרון, צריך שיהיו כאן שני אלקות, וכל אחד בא ממנו חציו, והיה פעולת כל אחד חסר, וכך ראוי ומחייב שיהיה העלול חסר. רק אם נאמר שנברא העולם מן שני עילות, וכל אחד פעולתו חסרה, כמשפט העלול שהוא חסר, ויושלם על ידי עילה אחרת, שהוא גם כן אלוה. ולפיכך אמר כי ברא רוח צפונית ולא גמרו, ואמר כי מי שהוא אלוה יבא ויגמור אותו. כלומר, כי בודאי אי אפשר שלא יהיה העולם נברא חסר, מצד כי העלול הוא חסר, ואם הוא שלם, אי אפשר רק שהוא משני אלקות, אשר כל אחד משלים פעולת השני, עד שהוא שלם. וכאשר העלול חסר ולא יושלם, מורה שהפועל הוא אחד. ודבר זה שנברא העולם חסר, מוכיח ומחייב שהוא יתברך אחד ואין זולתו, במה שהעולם - שהוא העלול - חסר ולא יושלם, אם כן אין עוד עילה להשלים העולם שהוא העלול. וזה אמרם שהקב"ה ברא העולם שלם מג' רוחות, ופרוץ מצד רביעית, וכל מי שהוא אלוה יגמור אותו.